

Szabó A. Ferenc

Diagnózis Szlovákiáról

Skultéty Csaba 1951-től 1984-ig a müncheni Szabad Európa Rádió hírszerkesztője, majd nemzetközi politikai szerkesztője volt. A rendszerváltozáskor hazatelepült, s főként a határon túli magyarság kérdéséről publikál. Felvidéki származású, 1947-ben menekült Nyugatra, mint oly sokan mások a korabeli ellenzéki elit tagjai közül, az 1948. februárig nyitva maradt prágai kapun keresztül. Egyike annak a viszonylag népes „szabad európás” szakértői gárdának (Borbándi Gyula, Büky Barna, Kasza László és társaik), amely 1989 után visszatért Magyarországra, s több-kevesebb sikerrel megpróbálta tollát hazája szolgálatába állítani. Könyvében, amelyben visszaemlékezések, interjúk, politikai elemzések és publicisztikák jelentek meg, azt a számúra központi kérdést fogalmazza meg elsősorban, hogyan lett a magyarsággal évszázadokon át békében élő, szorgalmas, nyílt és barátságos szlovák népből a magyarsággal szemben alapvetően ellenséges, gyanakvó nemzet. Egy pillanatig sem tagadja, hogy magyar szempontból tekinti át a 20–21. századot, s hogy a viszony megromlásának kiindulópontja a trianoni békeszerződés volt, amely közel kétfélmillió szlovák mellett Kárpátaljával együtt több mint egymillió magyart csatolt a Csehszlovák Köztársasághoz (Československá Republika). A magyar közvélekedés tulajdonképpen máig a Republika két évtizedét a térség legdemokratikusabb politikai rendszerének tekinti, ahol viszonylag stabil volt a jogbiztonság, a kisebbségek rendelkezettek pártokkal, anyanyelvi oktatással, s az egész társadalmat átítatta az a polgá-

rosodás, amely a cseh országrészből átszivárgott és elsöpörte a korábbi magyar rendiség maradványait. Az utóbbi jelentőségét Skultéty is elismeri, beszámolván az 1938. évi terület-visszacsatolás utáni helyzetről, amikor a felvidéki magyarság szembeüthetett azzal a rendszerrel, amely a társadalmi bajokat a trianoni nemzeti sérelemmel magyarázta, és a minden szempontból megérett modernizációt a nemzeti kérdés – úgymond – megoldása utáni időszakra toltá át.

A szerző azonban csehszlovák állampolgárként szembesült a Republika másik arcával is. A legszembetűnőbb jelenség ebben az időszakban a csehek tömeges térfoglalása volt a korábban Magyarországhoz tartozott területen. A szlovákok, akiknek gyenge és kis létszámú volt az értelmisége, s az is szinte kizárólag papokból és pedagógusokból állt, megdöbbenve tapasztalták, hogy a magyar közigazgatás távozása után a várt őrsegváltás helyett minden pozícióba csehek ülnek be, s tudomásul kell venniük, hogy ők valójában csehszlovákok. Skultéty rámutat, hogy a fennen hirdetett demokrácia is csorbult, különösen a lakosság egyharmadát alkotó kisebbségek jogai tekintetében. Területrendezési trükkökkel csatolták ide-oda a településeket, hogy a magyarok korábbi homogenitását megbontsák. A korábban megígért szlovák és ruszin autonómiából nem lett semmi, és a hatalom gondoskodott arról, hogy nemzetbiztonsági okokból felelősségteljes állásba kisebbségiek ne kerülhessenek be. A szlovákok meg azért lettek a hatalomban alulreprezentáltak,

mert iskolázatlanok voltak. Skultéty szerint a cseh uralom azért volt viszonylag türelmes, mert tisztában volt a mesterségesen kialakított országban uralkodó tényleges népi erőviszonyokkal, és azzal a morális teherrel, ami a fennen hirdetett ideológia és a hétköznapi valóság között feszült. Vajon lehet-e ténylegesen demokrácia abban az országban, amely eredeténél, kialakulásánál fogva antidemokratikus körülmények között jött létre?

A nagypolitika szereplői közül a szerző elsősorban Eduard Beneš személyiségét veszi górcső alá, s – ez egyáltalán nem újdonság a magyar szakirodalomban – arra a következtetésre jut, hogy viselkedése, érvelése mérgezően hatott mind a bel-, mind a külpolitikai helyzetre. Újdonság viszont Skultéty arra vonatkozó megállapítása, hogy Tomáš Garriguer Masaryk sem képviselte valójában a következetes demokratikus álláspontot, hanem inkább munkamegosztás alakult ki a korszak két meghatározó politikusa között. A kitartó, a cseh nemzeti érdekeket kérlelhetetlenül, akár immorálisan képviselő, nagy munkabírási, a nemzetközi kapcsolatok kiépítése terén leleményes Beneš végezte el a nehéz, akár személyét is dehonesztáló feladatokat, míg Masarykot a korabeli nyugati média dicsfénye övezte, és a közép-kelet-európai modernizáció mintaállamként reprezentálta az új országot.

A szerző 1938–1939-re teszi azt az időpontot, amikor a szlovák nemzeti karakter jelentős változásokon ment keresztül. A müncheni szerződés után a szlovákok sorsa elvált a csehekétől, és lényegében ugyanolyan anti-statusquo álláspontot foglaltak el Európában, mint az első világháború vesztesei. Ha le is kellett adniuk 1938 őszén a magyarlakta területeket Magyarországnak, a szlovák politikusok lehetőséget kaptak Németországtól a nemzeti önálló-

ság megszerzésére. A szlovák elit az első zsákmányolást a csehek hivatalokból való kiszorításával folytatta le, azután következtek a zsidók, akiknek a hitleri eszmék szlovákiai elfogadása mellett volt egy nagy, megbocsáthatatlan bűnük: 1918 előtt többségükben a magyarokkal tartottak, s 1938-ban is szívesen vették volna, ha Magyarországhoz kerülnek. (Például a több mint 10 ezres pozsonyi zsidóság vezetői ez ügyben felkeresték a müncheni paktumot aláíró nagyhatalmak konzulátusait.) Anélkül, hogy a németek megszállták volna az országot 1942-ben, zsidók tízezreit deportálták Németországba. A harmadik zsákmányolásra 1945 és 1948 között nyílt lehetőség, amikor a kassai dekrétum nyomán (Eduard Beneš alkotása volt) sor került a magyarok kifosztására. A szlovák nép széles tömegei szoktak rá így arra, hogy munka nélkül is lehet gyarapodni, ingóságokhoz, földhöz jutni. Ennek a morális súlyát csak fokozta, hogy valójában Szlovákia volt Németország utolsó csatlósa, hiszen az országot csak öt és fél hónappal Magyarország megszállása után foglalták el a németek. (Korábban csak támaszpontjaik voltak a Kis-Kárpátokban és a Vág mentén a közlekedés biztosítására.) A Szlovák Nemzeti Felkelés azért következett be, mert a német csapatok elkezdték az ország megszállását, ugyanis Túróc-szentmártonban (Martin) a partizánok megölték a román fordulat után vasúton menekülő és az éjszakát a helyi laktanyában töltő volt bukaresti katonai misszió közel 100 tagját. Az ellenállás letörésében a szlovák katonai erő nagyobb része és a Hlinka Gárda is részt vett.

Szlovákia tehát úgy kerülhetett a győztesek asztalához, úgy kapta vissza a kompakt magyar területeket Beneš jóvoltából, hogy éppen úgy kiszolgáltta Hitlert, mint többi szövetségesei. A Beneš irányította,

ismét csehszlovák színekbe öltözött diplomácia már 1942-től – a morális és a humanitárius kérdésekkel nem törődve – csak a területszerzésre és a homogén szláv állam megteremtésére törekedett. Beneš machiavellizmusa nyomán kialakult az a helyzet, hogy „a szlovákok tehát mindenképpen megnyerik a háborút, akár Hitler győz, akár Rooseveltt és Sztálin. Ez nagy biztonságérzetet ad, lehet mindent a megszokott lendülettel folytatni... Ha a csehek elűzhetnék két és fél milliós szudétanémet lakosságukat, nekünk is szabad a mi németjeinkkel és a több százezres magyar lakosságunkkal ugyanazt tenni! Az ország magyarlakta részében megindulhat tehát a csendőrökkel kísért legújabb honfoglalás: megfosztás minden állampolgári jogtól, átadás a Dunán, internálás, deportálás Csehszlovákia, „reszlovakizálás”, lakosságcsere. Bármely eszköz megengedett, s mindez a szlovákságot megvető, őket pusztán sajátos nyelvjárást követő cseheknek tekintő Benešre támaszkodva.” (151. o.) A szlovák átlagember azt tapasztalta, hogy a politika és személyes gyarapodás terén csak az számít, hogy ki milyen nemzetiségű. Ősi erkölcsi tanulság, hogy a kifosztottnál csak a kifosztó tud jobban gyűlölni.

Skultéty Csaba a Magyarországra erőszakolt szlovák–magyar lakosságcsere-egyezmény végrehajtásában hivatalnokként vett részt, és közvetlenül tapasztalhatta, hogyan ment végbe annak gyakorlati megvalósítása. Szlovák partnerei többségével megértő, jó kapcsolatokat ápolt, de a magyar szuverenitást alapjában sértő és a hatalomra került szlovák elit által kíméletlenül végrehajtott, végeredményben vagyonszerzésre irányuló tömegakció lényegén ez nem változtatott. (Vigh Károly szerint a „kicsérélt” nemzetiségek számára 70–50 ezer eredmény alakult ki a szlová-

kok javára, viszont a vagyonszere tekintében 24–1-es arány jött létre.) Skultéty tanúja volt annak, hogy – tiltakozása ellenére – hogyan pakoltak vagonokba akár halálosan beteg, idős magyarokat is a szlovák hatóságok, csak hogy földjüket megszerezhessek. A gyűjteménynek ez a fejezete komoly forrásértékkel bír, csakúgy, mint a kötetben először olvasható „Iratok a Pozsonyi magyar Megbízotti Hivatal és Áttelepítési Kirendeltség tevékenységéről”. Az értékes politikatörténeti forrásközlések és emlékiratrészletek („Az Ung partjától a Szabad Európa Rádióig”, „Késmárk német–magyar diákvilága anno”) mellett a kötetet a szerző fáradtságát nem ismerő, konferenciázó, polemizáló tevékenységének dokumentumai és könyvbírálati („Szlovákia majdnem hiteles története”) töltik ki.

Skultéty keserűen számol be arról, hogy tevékenysége során a legtöbb szlovák kollégával nem tudta őszintén megbeszélni közös dolgainkat. Különös csalódást okozott számára, hogy kereszténydemokrataként nem értett szót a szlovák vallási vezetőikkel sem. A magyar kérdésben a szlovák társadalom egyelőre szilárdan összetart. Megtűri magyar polgártársait, megadja nekik, amit elkerülhetetlen, de „érezeti, hogy ezt is csak nagyvonalúságból teszi, voltaképpen nem járna neki. Ami szlovákosítható, azt szlovákosítja. Északi hegyes-völgyes falvaiból árad dél felé, volt magyar és német városokban panelházak tömegével biztosítva magának a többséget vagy a kizárólagosságot.” (153–154. o.) Skultéty azonban magyar nézőpontja mellett azt is érzékeli, „hogy a folyamat természetesen nem mindenütt egyforma, ahogy a helyi viszonyok és az emberek sem egyenlők. Van a másik iránt megértő szlovák, és van a szlovákokat megkedvelt magyar. Van tisztességes törekvés és baráti szlovák–ma-

gyar kapcsolat. Vannak határon átívelő emberi szálak, az együttléte szolgáló őszinte törekvések. Mélyen lehangoló, hogy mindennek Szlovákia országos politikájára nincs semmi hatása.” (154. o.) Reméljük, hogy utolsó mondata 2011-ben már nem lesz érvényes, hiszen érzékelhető a kormányváltás után az új szellem az ország élén állókban. Radičová miniszterelnök asszony már több gesztust tett a magyarság felé, de érthetően óvatosan kell eljárnia, mert jól tudja, hogy a Skultéty Csaba által ismertetett társadalmi-politikai közegben politizál. Reményekre jogosít, hogy a külügyminiszter a pragmatikus Mikuláš Dzurinda, a szlovák kis gazdasági csoda megvalósítója. És talán nem felejtette el, hogy ezt az akkor még egységes, erős (12%) Magyar Koalíció Pártával együttműködve érte el.

A szerző könyve végén elismerően nyilatkozik szomszédunk gazdasági teljesítményéről: „Szlovákia a másoktól szerzett anyagi alapok segítségével is indulva a lehetőségeivel ma jól sáfárkodik. Gazdasági teljesítménye felemelte, tekintélyt szerzett neki.” (154. o.) Vajon nemcsak nacionalista odaszúrás az elismerő mondatban a „másoktól szerzett” kifejezés? – vethetjük fel joggal. S ha Szlovákiára, s látszólag indokolatlan félelmeire gondolunk, hiszen a nyelvtörvény életben tartása mögött is ez fedezhető fel végső soron, idézzük befejezésül az egyik legtekintélyesebb 20. századi, Kosáry Domokos által is nagyra be-

csült szlovák tudós, Daniel Rapant 1930-ban megfogalmazott véleményét, miszerint a nemzeti önrendelkezés „csak általános vezérfonal, út-, irány- és céljelző lehet, nem pedig a helyes vagy helytelen megoldás kizárólagos mércéje ennek vagy annak a területnek a konkrét körülhatárolásában... Nemcsak a pusztá létet és a hozzá való jogot, hanem az erre szolgáló eszközöket is el kell ismerni minden nemzet számára.” (*A szlovákkérdés a XX. században*. Pozsony, 1996, Kalligram Könyvkiadó, 118–119. o.) Azok a bizonyos „másoktól szerzett anyagi alapok” is benne vannak északi szomszédunk sikereiben: kedvező határ megállapítása a Duna mentén és az etnikai bázison jóval túl, valamint a fejlettebb csehekkel létrejött sok évtizedes „kényszerházasság” a gazdasági-társadalmi kiegyenlítődés jegyében. Skultéty Csaba gondolatai azt sugallják, hogy a szlovák politikai elitnek és a szlovák közvéleménynek túl kellene lépnie az egykori „eszközök” elzárkózáshoz vezető, demokrácián túllépő merev védelmén, s az euró bevezetésén túl az Európai Unió nemzeti közötti gyanakvás nélküli együttműködést, egymás identitásának, kultúrájának és nyelvének az ápolását is fel kellene karolnia, és akkor a szlovákok és a magyarok közötti megértés is kialakulhatna.

(*Skultéty Csaba: A szlovákok és mi egy kelet-nyugati publicista szemével*. Budapest, 2010, Kairosz Kiadó, 158 o.) ■